

Investigating of Effect of Covid-19 Pandemic on the Tourism Sector in the World and in the Turkey: Years 2019-2020

Mevsim Yaba^{1,a,*} Meral Yılmaz^{2,a,*}

¹Institute of Social Sciences, Sivas Cumhuriyet University, Sivas, Türkiye

²Department of Gastronomy and Culinary Arts, Faculty of Tourism, Sivas Cumhuriyet University, Sivas, Türkiye

*Corresponding author

Research Article

History

Received: 30/09/2021

Accepted: 17/03/2022

ABSTRACT

With the Pandemic, travel bans, border closures, national and As a result of international partial quarantines, tourism in March-May 2020 their movements have come to a standstill. This situation, International tourism records It was rated as the worst crisis since its inception. In our country, there is no detailed study in which the effects of this crisis in the sector on the world and Turkish economy are evaluated together. In our country and in the world, A study evaluating the impact of this crisis in the sector together there is no. In this study; during the 2019-2020 pandemic Its effects on the tourism sector in Turkey and in the world have been analyzed. With document analysis method, "Pandemic", "Turkey", "World", "Tourism" titles data were obtained using. As a result of the examination; *Coronavirus* in the World millions of workers are unemployed and caused a major crisis in the tourism sector detected. In Turkey, 74% in the number of tourists in 2020 compared to 2019 at the rate of, It has been determined that there is a 65.1% decrease in tourism income. Also tourism since many sectors that are in direct or indirect contact with the sector are also closed, some employees had to take unpaid leave, some employees short work allowance was paid. The impact of the crisis on tourism is very difficult for the country's economy it caused him to spend years.

Keywords: Covid 19, Coronavirus, Pandemic, Tourism Sector, Turkey

Dünyada ve Türkiye’de Covid-19 Salgınının Turizm Sektörü Üzerine Etkisinin Araştırılması: 2019-2020 Yılları

Süreç

Geliş: 30/09/2021

Kabul: 17/03/2021

Öz

Pandemi nedeniyle uygulanan seyahat yasakları, sınırların kapatılması, ulusal ve uluslararası kısmi karantinalar sonucunda 2020 yılı Mart-Mayıs aylarında turizm hareketleri durma noktasına gelmiştir. Bu durum, uluslararası turizm kayıtlarının tutulduğu yıllardan sonra karşılaştığı en kötü kriz olarak değerlendirilmiştir. Ülkemizde, sektörde yaşanan bu krizin Dünya ve Türkiye ekonomisine etkisinin birlikte değerlendirildiği ayrıntılı bir çalışma bulunmamaktadır. Bu çalışmada; 2019-2020 yılları arasında pandemi sürecinin Dünya’da ve Türkiye’de turizm sektörü üzerinde yarattığı etkilerin incelenmesi amaçlanmıştır. Doküman analizi yöntemi ile “pandemi”, “Türkiye”, “Dünya”, “turizm” başlıkları kullanılarak veriler elde edilmiştir. İnceleme sonucunda; Dünya’da *Koronavirüs*’ün turizm sektöründe büyük bir krize yol açtığı, milyonlarca çalışanın işsiz kaldığı belirlenmiştir. Türkiye’de ise 2019 yılına göre 2020 yılında turist sayısında % 74 oranında, turizm gelirinde ise % 65,1’lik bir azalma olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca turizm sektörüyle doğrudan ve dolaylı temas halinde bulunan birçok sektör de kapandığı için çalışanların bir kısmı ücretsiz izne ayrılmak durumunda kalmış, bir kısım çalışana kısa çalışma ödeneği ödenmiştir. Turizmde krizin etkisi ülke ekonomisinin de oldukça zor bir yıl geçirmesine neden olmuştur.

Anahtar Kelimeler: Covid 19, Koronavirüs, Pandemi, Turizm Sektörü, Türkiye.

Copyright

This work is licensed under
Creative Commons Attribution 4.0
International License

mevsim_58@hotmail.com

<https://orcid.org/000-0002-3235-1847>

meralylmz@cumhuriyet.edu.tr

<https://orcid.org/000-0001-6150-1640>

How to Cite: Yaba M, Yılmaz M (2022) Investigating of Effect of Covid-19 Pandemic on the Tourism Sector in the World and in the Turkey: Years 2019-2020, CUJOSS, 46(1): 139-148

Giriş

Çin'in Wuhan kentinde tespit edilen ve nedeni bilinmeyen bir pnömoni ilk olarak 31 Aralık 2019'da Çin'de Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) Ülke Ofisine bildirilmiştir. 2020 Ocak ayının ilk günlerinde, hastanelere yeni bir *Koronavirüs* (*Covid-19*) türü tarafından enfekte edildikleri doğrulanmış 41 hasta kabul edilmiştir. Virüs ülkenin Wuhan bölgesinde hızla yayılmasına rağmen başlangıçta dünyanın diğer bölgelerindeki siyasi liderler tarafından büyük ölçüde göz ardı edilmiştir (Gössling vd. 2020: 1-20). Öte yandan *Koronavirüs* ile ilgili pek çok komplo teorisinin de bu yanlışlığı desteklediği düşünülmektedir. Bu teoriler arasında en önemlisi ve en yaygın olanı; virüsün bulaş kaynağının hayvanlar olmadığı, laboratuvarda üretildiği yanlışlıkla ya da kasıtlı olarak laboratuvar dışına sızdığı pek çok bilim insanı tarafından dile getirilmektedir. Çin'in vakaları sakladığı, Dünya Sağlık Örgütü'ne bildirimlerin zamanında yapılmadığı gibi varsayımlarla da bu teoriyi güçlendirmektedir (euronews, 2021a).

Daha önceki yıllarda hayvanlarda saptanan fakat insanlara bulaşmamış birçok *Koronavirüs*'ün olduğu ve *Koronavirüs*'lerin insanlarda bulunan alt tipleri daha çok soğuk algınlığı belirtileri gösterdiği tespit edilmiştir. Ayrıca 2003 yılında SARS-CoV ilk defa ortaya çıkarak çok sayıda insanın ölmesine neden olduğu ve 10 yıl sonra *Koronavirüs* ailesinden daha önce canlılarda saptanmayan MERS-CoV 2012 yılı Eylül ayında Suudi Arabistan'da tanımlandığı fakat ilk hastaların 2012 Nisan ayında Ürdün'de görüldüğü daha sonra ortaya çıkmıştır (Sağlık Bakanlığı, 2021).

Alan yazın verilerine göre MERS, SARS'a göre insandan insana bulaş hızı sınırlı olmasına karşın mortalite hızı SARS'ın yaklaşık 3,5 katıdır (Akbaba, Kurt ve Nazlıcan, 2014: 12; Breban, Riou & Fontanet, 2013: 382). Ayrıca Dünya Sağlık Örgütü'nün raporuna göre MERS virüsünün en hızlı bulaşabilen riskli yaş grubu 50-59 yaş iken, ikincil risk grubu ise 30-39 yaşdır. Mortalite oranları ise en sık 50-59 yaş arasında, daha sonra 70-79 yaşlarında rastlanmaktadır (WHO Eastern Mediterranean Regional Office, 2021). Yeni *Koronavirüs* (SAR-CoV-2) enfekte kişi sayısında, sadece iki ay içerisinde hem MERS'i hem de SARS'ı geçmiştir. Bu durumun nedeni ise SAR-CoV-2'nin son derece bulaşıcı olması, muhtemelen belirti göstermeyen enfekte bireyler yoluyla virüsün kolayca yayıldığı kanaatidir (Rothe, Schunk & Sothmann, 2020: 970). *Koronavirüs* salgınının pandemi halini almasında, bazı enfekte bireylerin sadece hafif belirti göstererek ya da hiçbir belirti göstermeyerek taşıyıcı olması ve bu bireylerin yakın mesafede hastalığı damlacık yoluyla kolayca bulaştırması etkili olmaktadır (Akkuş, 2020: 11).

Koronavirüs damlacık yoluyla bulaşmakta olup hasta bireylerin hapsirme, öksürme yoluyla ortama saçtığı damlacıklara diğer bireylerin ellerinin teması sonrasında ellerini burun, ağız ya da göz mukozasına temas etmesi ile bulaşmaktadır. Hastalık belirtisi göstermeyen bireylerin solunum yolu salgılarında virüs tespit edilmekle birlikte asıl bulaşma hasta kişilerden olmaktadır. Çin'deki vakaların epidemiyolojik özelliklerine bakıldığında, hastalık belirtilerinin ortaya çıkması için gereken ortalama sürenin 5-6 gün (min. 2 gün – maks. 14 gün) olduğu saptanmıştır (Til, 2020: 54-55). Bunun yanı sıra *Koronavirüs* ile enfekte olan

birçok insan, hafif ya da orta derecede solunum yolu hastalığı geçirerek herhangi bir özel tedavi uygulanmadan sağlıklarına kavuşmuştur. Yaşı ilerlemiş olan bireyler ile kalp-damar hastalığı, diyabet, kronik solunum hastalığı ve kanser gibi ikincil hastalığa sahip olan bireylerde bu hastalığın daha ağır seyretme ihtimalinin oldukça yüksek olduğu görülmüştür (World Health Organization, 2021). Ayrıca *Koronavirüs*'ün yüksek yayılma hızı, sosyal mesafenin yeterince sağlanmadığı ortamlarda çok sayıda insanın aynı anda hasta olmasına neden olmakta; bu durum ise ülkelerin sağlık sistemlerinin çökmesine, hastaların yeterli tedaviyi alamaması ve tüm bunların sonucu olarak çok daha fazla sayıda insanın hayatını kaybetmesi ile sonuçlanmaktadır (Arslan ve Karagül, 2020: 29-30).

SARS, domuz gribi ve viral hemorajik ateşler (Ebola virüsü) gibi bulaşıcı hastalıkların seyahat yoluyla yayılması, uluslararası hareketin yasaklanmasına yol açması nedeniyle turizm için ana risk olarak ortaya çıkmaktadır (Ala'a & Albattat, 2019: 103).

Çin'den Dünya'ya yayılan ve DSÖ tarafından 11 Mart 2020 tarihinde pandemi ilan edilen *Koronavirüs* hastalığı nedeniyle ülkeler diğer ülkeler ile deniz, hava ve karayolu ulaşımlarını önce sınırlandırmış, hastalığın yayılma durumuna göre tamamen sonlandırıp sınırlarını kapatmıştır. Hastalığın ülke içindeki yayılım hızına göre şehirlerarası ulaşımlar dahi sınırlandırılmış, kısmi karantinalar ilan edilmiştir. Pek çok ülke ulusal düzeyde sokağa çıkma yasağı ilan ederken, bazı ülkeler de yerel yasaklara başvurulmuştur. Pandemi öncesi Dünyada ve Ülkemizde altın yılını yaşadığı ifade edilen turizm sektörü 2019 yılında ağırlanan turist sayıları açısından değerlendirildiğinde (Çizelge 1) ilk üç sırayı; Fransa, İspanya ve A.B.D. alırken Türkiye ilk on ülke arasından 6. sırada yer almıştır. Ayrıca, 2019 yılında tüm Dünya'da uluslararası turist varışları (gecelik ziyaretçiler) 1,5 milyar kişi seviyesine ulaşmıştır (World Tourism Organization, 2020a).

Çizelge 1: 2016-2019 Yılları Arasında Gelen Turist Sayısı- Dünya Sıralaması (Milyon Kişi)

Table 1. Number of Tourists Arriving Between 2016-2019- World Ranking (Million)

Sıralama	Ülkeler	2019	2018	2017	2016
1	Fransa	90,2	89,4	86,9	82,7
2	İspanya	83,8	82,8	81,9	75,3
3	A.B.D.	78,7	79,7	76,9	76,4
4	Çin	67,5	62,9	60,7	59,3
5	İtalya	64,6	61,6	58,3	52,4
6	Türkiye	51,8	45,8	37,6	30,3
7	Meksika	44,9	41,3	39,3	35,1
8	Almanya	39,4	38,9	37,5	35,6
9	Tayland	39,7	38,2	35,6	32,5
10	İngiltere	36,9	36,3	37,7	35,8

Kaynak: (World Tourism Organization, 2020a).

2019 yılının son aylarında ortaya çıkan ve Dünya'nın bütün kıtalarına yayılan *Koronavirüs* nedeniyle 219 milyon insan virüsle enfekte olmuş, 4,55 milyon insan hayatını kaybetmiştir. Uygulanan seyahat yasakları, ülke sınırlarının kapatılması, ulusal ve kısmi karantinalar sonucunda 2020

yılı Mart, Nisan ve Mayıs aylarında tüm Dünya’da turizm hareketleri durma noktasına gelmiştir. 2020 yılı yaz mevsiminin ilk aylarında seyahat yasaklarının tüm Dünya’da esnetilmesi ile turizmde bir hareketlilik görülmesine karşın sektör için yeterli olamamıştır. Turizm sektöründe ve turizmle ilişkili sektörlerde doğrudan ve dolaylı çalışan milyonlarca çalışan işsiz kalmıştır.

Turizm sektörünün pazardaki algıların ani değişiklikleri karşısında kırılgan olduğu ve doğa ya da insan kaynaklı olayların en tanınan turizm bölgelerinin sahip olduğu itibarı, çekiciliğini ve pazarlanabilirliğini bir gecede değiştirebileceği belirtilmektedir (Beirman, 2003: 21). Turizm işletmelerinin normal işleyişini ve davranışlarını tehdit edebilecek herhangi bir durum olarak ele alınan turizm krizleri; ziyaretçi anlayışlarına olumsuz yönde etki ederek destinasyonun güvenlik, cazibe ve huzur açısından tüm şöhretine zarar vermekte ve turist sayısı ile turizm harcamalarındaki düşüşle, turizm ve seyahat sektörü için faaliyetlerin sürekliliğinin kesintiye uğramasına neden olmaktadır (Sönmez, 1998: 416-456).

Covid-19 virüsü pandemisinin 2020 yılında turizmde neden olduğu düşüş, uluslararası turizmin kayıtlarının tutulduğu 1950 yılından beri karşılaştığı en büyük kriz olarak değerlendirilmiştir (World Tourism Organization, 2020b).

Yapılan alan yazın araştırması sonucu ülkemizde ve dünyada *Covid-19* pandemisinin turizm sektörü üzerine etkisinin değerlendirildiği birçok çalışma bulunmaktadır. Bu çalışmalardan bazıları; *Koronavirüs (Covid-19) Salgınının Türkiye’de Turizm Üzerindeki Öncülleri, Etkileri ve Sonuçlarının Değerlendirilmesi* (Demir vd. 2020: 81-107), *Koronavirüs Sürecinin Turizm Sektörüne Etkisi ve Salgına Karşı Alınan Tedbirler Çakır ve Barakazı* (2020: 313-332), *Covid-19 (Yeni Koronavirüs) Salgınının Turizm Sektörüne Muhtemel Etkileri* (Kıvılcım, 2020: 17-27), *Covid-19 Pandemisi ve Turizm Üzerindeki Etkileri* (Alaeddinoğlu ve Rol, 2020: 233-258), *21.Yüzyıldaki Pandemiler ve Turizm Sektörüne Etkileri* (Zeydan ve Gürbüz, 2020: 126-132). Bahsi geçen çalışmalarda; Covid-19’un turizm sektörüne etkileri incelenmiş ve Covid-19 sonrasında turizm sektöründe ortaya çıkabilecek olası değişiklikler ve yenilikler hakkında tahminlerde bulunulmuştur. Ayrıca salgın zamanlarında bireylerin tatil anlayışlarının büyük ölçüde farklılaştığı sonucu ortaya çıkmıştır. Bunun yanı sıra Covid-19’dan önce turizmi en çok etkileyen salgının SARS olduğu, bu salgından etkilenen ülkelerin turizmlerinin 2 yıl içerisinde toparlandığı, fakat Covid-19’un etkisinin daha ağır olacağı ve toparlanmanın daha uzun süreceği sonucuna varılmıştır.

Yapılan bu çalışmada ise 2019-2020 yılları arasında yaşanan *Covid-19* pandemi sürecinin Dünya’nın önemli turizm merkezlerinde ve Türkiye’de turizm sektörü üzerinde yarattığı etkilerin incelenerek değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda Dünya Turizm Örgütü ve diğer uluslararası kuruluşların 2020 yılı raporlarına ve değerlendirmelerine ayrıntılı olarak yer verilmiştir.

Yöntem

Bu çalışmada “Döküman İncelemesi Yöntemi” kullanılmış ve nitel ve nicel içerikli veriler incelemeye alınmıştır. Döküman analizi; araştırılan konu ile ilgili bilgi

içeren belgelerin incelenmesidir. Döküman analizinde yazılı belgeler, film, video, fotoğraf gibi kaynaklar veri kaynağı olarak kullanılır (Karagöz, 2019: 955). Bu bağlamda, çalışma kapsamında “pandemi”, “Türkiye”, “Dünya”, “turizm” anahtar kelimeler kullanılarak Dergipark, Google Akademik, YÖK tez, Google siteleri taranmış, 2019-2020 yılları arasında yazılmış tüm makale, rapor, bildiri ve haberler araştırılarak veriler elde edilmiştir.

Bulgular

Yapılan doküman analizi sonrasında; *Covid-19* pandemisinin küresel ekonomi ve turizm endüstrisi üzerindeki etkisi, Çin hükümetinin virüsün yayılmasını engellemek için ülke genelinde bir seyahat yasağı açıklamasının ardından görülmüştür (Türkmen, Saatçi, 2019:72-84). Kuşkusuz bu süreçte, çeşitli turizm biçimleriyle ilişkili küresel hareketlilik, virüsün hızlı yayılmasına katkıda bulunan bir faktör olmuştur (Gössling vd., 2020: 1-20).

Koronavirüs’ün Dünya Turizm Sektörü Üzerindeki Etkileri

Dünya *Koronavirüs*’ten ilk kez 31 Aralık 2019 tarihinde Çin’in DSÖ’ne kaynağı belli olmayan bir hastalığı bildirmesi ile haberdar olmuştur. *Koronavirüs* nedeniyle hastalanan ilk kişi 12 Aralık 2019’da Çin’in Hubei Eyaleti’nde tespit edilmiştir. 13 Ocak 2020 tarihinde Çin dışında ilk vaka Tayland’da Wuhan’dan gelen bir kadında saptanmıştır. Ardından Japonya’da 16 Ocak 2020, Güney Kore’de 20 Ocak 2020, ABD’de ise 21 Ocak 2020’de ilk vakalar rapor edilmiştir. Avrupa Kıtasında ilk vaka 25 Ocak 2020 tarihinde Fransa’da tespit edilmiştir. Orta Doğu’da ise ilk vaka 25 Ocak 2020’de Birleşik Arap Emirlikleri’nde saptanmıştır. Afrika Kıtası’nda ise ilk vaka 14 Şubat 2020’de Mısır’da görülmüştür (euronews, 2021b).

Koronavirüs Pandemisi Dünya’da pek çok ülkenin sağlık sisteminin iflasına yol açmış olmakla birlikte ulaşım, havacılık, turizm gibi sektörlerinin de olumsuz etkilenmesine neden olmuştur. Ayrıca pandemi nedeniyle önemli turizm potansiyeli olan ulusal ve uluslararası spor organizasyonları, yarışmalar, kongreler, fuarlar ertelenmiş ya da iptal edilmiştir. Bu da turizm sektörü için göz ardı edilemeyecek hatta sektörü kökten sarsacak kayıplara neden olmuştur.

Dünya Turizm Örgütü (DTÖ), pandeminin sektör üzerindeki etkilerini değerlendirmek için dönemsel raporlar hazırlamıştır:

Nisan 2020 tarihine ait raporda; “DTÖ, küresel turizm sektörünün benzerine rastlanmamış COVID-19 sorunundan kurtulmasının yanında, sektörün ‘daha iyi büyümesine’ yardımcı olmak için acil ve güçlü destek çağrısında bulunan bir takım tavsiyeler yayınlamıştır. Tavsiyelerin ilk çıktısı ise Birleşmiş Milletler sistemi içinden üst düzey temsilcilerden oluşan Küresel Turizm Krizi Komitesi’nin kurulması olmuştur. Dünya Turizm Örgütü, Covid-19 krizine yanıt verirken sektöre rehberlik etmek ve gelecekteki dayanıklılık ve sürdürülebilir büyümenin temellerini oluşturmak için Küresel Turizm Kriz Komitesi’ni kurmuştur. Küresel Kriz Komitesi, Dünya Sağlık Örgütü (WHO), Uluslararası Sivil Havacılık Örgütü (ICAO) ve Uluslararası Denizcilik Örgütü

(IMO) ile birlikte UNWTO Üye Devletleri ve Bağılı Üyelerinin temsilcilerinden oluşmaktadır. Burada özel sektör, koordineli ve etkili bir müdahale sağlamak için Uluslararası Havaalanları Konseyi (ACI), Cruise Lines Uluslararası Birliği (CLIA), Uluslararası Hava Taşımacılığı Birliği (IATA) ve Dünya Seyahat ve Turizm Konseyi (WTTC) tarafından temsil edildiği" bildirilmektedir (World Tourism Organization, 2020c).

Mayıs 2020 tarihine ait raporda; "DTÖ'nün son verilerine göre COVID-19 salgını, 2020'nin ilk çeyreğinde uluslararası turist hareketliliğinde % 22'lik bir düşüşe neden olduğu bildirilmiştir. Birleşmiş Milletler uzman kuruluşuna göre krizin, 2019 rakamlarına kıyasla yıllık % 60 ile % 80 arasında bir düşüşe neden olabileceği öngörülmüştür. Bu, milyonlarca geçim kaynağının riske girmesi anlamına gelmektedir, Dünya'nın benzeri görülmemiş bir sağlık ve ekonomik krizle karşı karşıya kaldığının altı çizilmektedir. Ekonominin en emek-yoğun sektörlerinden birinde milyonlarca işin risk altında olması nedeniyle turizmin sert bir darbe aldığı" açıklanmaktadır (World Tourism Organization, 2020d).

Mart ayındaki turizm hareketliliği, birçok ülkede kilitlenmenin başlamasının yanı sıra seyahat kısıtlamalarının yaygın olarak getirilmesinin ve havalimanlarının ve ulusal sınırların kapatılmasının ardından % 57 oranında keskin bir düşüş göstermiştir. Bu, 67 milyon uluslararası turist kaybına ve yaklaşık 80 milyar ABD doları gelir (turizmden ihracat) anlamına gelmektedir.

Salgından sonra sektörün yıla ilişkin beklentileri birkaç kez düşürülmüş ve belirsizlik hâkim olmaya devam etmiştir. Mevcut senaryolar, varışlarda yıl içinde % 58 ile % 78'lik olası düşüşlere işaret ettiği bildirilmiştir. Bu bağlamda uluslararası sınırların kademeli olarak açılması ile üç olası senaryo öngörülmektedir;

- *Senaryo 1(-% 58): Temmuz ayı başlarında uluslararası sınırların kademeli olarak açılması ve seyahat kısıtlamalarının hafifletilmesi.*
- *Senaryo 2 (-% 70): Eylül ayı başlarında uluslararası sınırların kademeli olarak açılması ve seyahat kısıtlamalarının hafifletilmesi.*
- *Senaryo 3 (-% 78): Aralık ayı başlarında uluslararası sınırların kademeli olarak açılması ve seyahat kısıtlamalarının hafifletilmesi.*

Bu senaryolar sonucunda, uluslararası seyahatlerdeki talep kaybının etkisi şu şekilde yorumlanmıştır (World Tourism Organization, 2020b):

- *850 milyon ile 1,1 milyar civarı yabancı turist kaybı,*
- *Turizmden elde edilen ihracat gelirlerinde 910 milyar ila 1,2 trilyon ABD doları kayıp,*
- *100 ila 120 milyon doğrudan turizm işinin risk altında olduğu şeklindedir.*

Ağustos 2020 tarihine ait raporda; "DTÖ Dünya Turizm Barometresi'nin son baskısı, salgına çözüm olarak uygulanan yasakların, 2019 Mayıs ayına kıyasla uluslararası turist sayısında % 98'lik bir düşüşe yol açtığını göstermiştir. Barometrede ayrıca yıllık Ocak ve Mayıs ayları arasındaki turist hareketliliğinde -% 56 oranında yıllık düşüş tespit

edilmiştir. Bu, 300 milyon turist düşüşü ve uluslararası turizm gelirlerinde 320 milyar ABD doları kayıp anlamına geldiği ve bu durumun ise 2009 Küresel Ekonomik Krizindeki kaybın üç katından fazla olduğu" belirtilmiştir (World Tourism Organization, 2020e).

Eylül 2020 tarihli raporda; "DTÖ, Eylül ayı başında, destinasyonların % 53'ünün seyahat kısıtlamalarını hafiflettiğini bildirmiştir. DTÖ'ne göre, Ocak-Haziran 2020 döneminde uluslararası seyahat talebindeki büyük düşüş, 440 milyon uluslararası turist kaybına ve uluslararası turizmden elde edilen ihracat gelirlerinde yaklaşık 460 milyar ABD Doları tutarında bir kayıp anlamına gelmektedir. Bu durumun, 2009 yılında yaşanan küresel ekonomik ve mali kriz sırasında uluslararası turizm gelirlerinde kaydedilen kaybın yaklaşık beş katı olduğu" açıklanmıştır. Mayıs ayının ikinci yarısından sonra birçok turizm bölgesinin kademeli olarak yeniden açılmasına rağmen, Kuzey Yarımküre 'deki yoğun yaz sezonunda uluslararası turizm rakamlarında beklenen iyileşme gerçekleşmemiştir. Covid-19'un turizm üzerindeki etkisini hisseden ilk bölge olan Asya ve Pasifik, altı aylık dönemde turist sayısında % 72'lik düşüşle en çok etkilenen bölge olduğu açıklanmıştır. Avrupa, 2020'nin ilk yarısında turist hareketliliğinde % 66'lık bir düşüşle tüm bölgeler arasında en ağır ikinci darbeyi alan bölge olarak tanımlanmıştır. Amerika'da % 55, Afrika'da % 57 ve Orta Doğu'da % 57 düşüş görüldüğü bildirilmiştir. Alt bölge düzeyinde ise Kuzeydoğu Asya'da % 83 ve Güney Akdeniz Avrupa'da % 72 en büyük düşüşler yaşandığı ifade edilmiştir. Tüm dünya bölgeleri ve alt bölgelerinde, Ocak-Haziran 2020'de turist hareketliliğinde % 50'den fazla düşüş kaydedildiği açıklanmıştır (World Tourism Organization, 2020f).

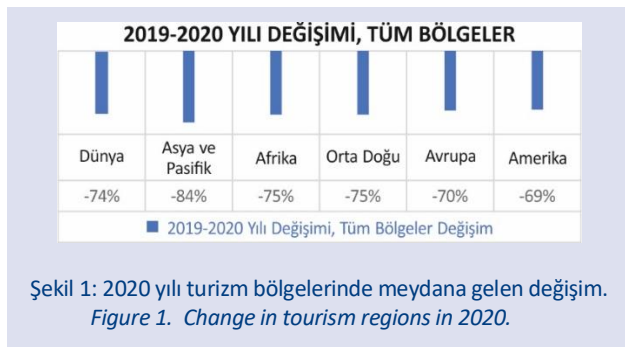
Ekim 2020 tarihine ait raporda; "DTÖ Dünya Turizm Barometresine göre, uluslararası hareketlilikler, geleneksel olarak yılın en yoğun iki ayı ve Kuzey Yarımküre 'de yaz sezonunun zirvesi olan Temmuz ayında % 81 ve Ağustos ayında % 79 düşmüştür. Ağustos ayına kadar yaşanan düşüş, 2019'un aynı dönemine oranla 700 milyon daha az hareketin olduğu ve uluslararası turizmden elde edilen ihracat gelirlerinde 730 milyar ABD Doları tutarında bir kayıp anlamına gelmektedir. Bu durum, 2009 küresel ekonomik ve mali krizinin ardından yaşanan kaybın sekiz katından fazla bir oranı gösterdiği" bildirilmiştir. Yılın ilk sekiz ayında dünyanın tüm bölgelerinde turizm hareketliliğinde büyük düşüşler kaydedilmiştir. Covid-19 virüsünün etkisinden muzdarip ilk bölge olan Asya ve Pasifik'te turizm hareketliliğinde % 79'luk bir düşüş yaşanırken Afrika ve Orta Doğu (her ikisi de -% 69), Avrupa'da -% 68 ve Amerika'da -% 65 oranında büyük düşüşler kaydedilmiştir. Pandemiye ilişkin süregelen belirsizlik ve düşük güven nedeniyle seyahat talebi büyük ölçüde bastırılmış durumdadır. Son trendlere dayanılarak DTÖ, 2020'nin tamamı için % 70'e yakın bir oranda genel bir düşüş beklendiğini bildirmiştir (World Tourism Organization, 2020g).

Ocak 2021 tarihine ait raporda; "DTÖ'nün en son verilerine göre uluslararası turist hareketliliğinin % 74 oranında düşmesiyle, küresel turizm 2020'de rekor düzeyde en kötü yılını yaşadığı belirtilmiştir. Dünya çapındaki destinasyonlar, talepte benzeri görülmemiş bir düşüş ve

yaygın seyahat kısıtlamaları nedeniyle 2020'de bir önceki yıla oranla 1 milyar daha az uluslararası hareketlilik yaşandığı açıklanmıştır. DTÖ Dünya Turizm Barometresi'ne göre, 2021 yılında uluslararası seyahatlerdeki düşüş, ihracat gelirlerinde tahmini 1,3 trilyon ABD doları kayıp anlamına gelmekte olduğu, bu durumun ise 2009 küresel ekonomik kriz sırasında meydana gelen kaybın 11 katından fazla olduğu ifade edilmiştir. Kriz, çoğu küçük ve orta ölçekli işletmelerde olmak üzere 100 ila 120 milyon arasında doğrudan turizm işinin riske girmesine neden olmuştur. DTÖ uzmanları uluslararası turizmin 2019 seviyelerine dönmesinin iki buçuk yıl ila dört yıl sürebileceğini" (World Tourism Organization, 2020h) ön görmektedir.

DTÖ 2020 yılı genel turizm değerlendirmesinde Dünya geneli ve genel turizm bölgelerinde turist hareketliliğinde yaşanan büyük düşüş Grafik 1'de görülmektedir.

Şekil 1 de, DTÖ'nün 2021 yılında hazırladığı raporda görüldüğü üzere 2019 yılına oranla 2020 yılında Dünya genelinde % 74, Asya ve Pasifik Bölgesi'nde % 84, Afrika'da % 75, Orta Doğu'da % 75, Avrupa Bölgesinde % 70, Amerika'da ise % 69 oranında turist hareketliliğinde azalma olduğu kaydedilmiştir.

Uluslararası Hava Taşımacılığı Birliği'nin (IATA) 2020 yılı genel değerlendirmesine göre; 2020 yılının tamamında yolcu trafiğinin %66 oranında azaldığı, bu azalışın havacılık tarihindeki en keskin düşüş olduğu saptanmıştır (IATA, 2021).

Ayrıca pandemi sürecine yönelik olarak Dünya Turizm ve Seyahat Konseyi (World Travel and Tourism Council) 2020 yılı için turizm ve seyahat sektörüne yönelik bir değerlendirme yapmıştır. Bu değerlendirme sonuçlarına göre;

Seyahat ve Turizm sektörünün 2020 yılında 4,5 trilyon ABD Doları tutarında büyük bir kayıp yaşadığı,

Sektörün küresel Gayri Safi Yurt İçi Hasıla'ya katkısının 2019'da yaklaşık 9,2 trilyon ABD Doları iken (% 10,4), 2020'de 4,7 trilyon ABD Dolarına (% 5,5'i) düştüğünü,

2019'da, sektör küresel olarak % 10,6 (334 milyon) işe katkıda bulunurken, 2020 yılında, pandemi nedeniyle % 18,5'lik bir düşüşle 62 milyondan fazla iş kaybı yaşandığı ve sektörde küresel olarak sadece 272 milyon istihdam sağlandığı.

Yaşanan iş kayıplarının, özellikle Seyahat ve Turizm sektöründeki tüm işletmelerin % 80'ini oluşturan KOBİ'lerin tamamında hissedildiği, dahası Dünya'nın en çeşitli çalışanlarını barındıran sektörlerinden biri olduğu için

kadınlar, gençler ve azınlıklar üzerindeki etkisinin sarsıcı olduğu bildirilmiştir (World Travel & Tourism Council, 2021).

Covid-19 salgını, tüm Dünya'da insan sağlığı ve yaşamı için büyük bir tehdit oluşturmaktadır. Salgın süresinin belirsizliği, istihdam ve Gayri Safi Yurt İçi Hâsıla'da çarpıcı düşümlere neden olmaktadır. Böyle bir senaryoda, mevcut turizm sektörü için kısa ve orta vadeli görünüm korkutucu ve karışık olup etkili çözümlerin incelenmesi gerekmektedir. 2018 yılında Avrupa kıtası Dünya'daki uluslararası turist hareketliliğinin yarısı olan 672 milyon turiste ev sahipliği yapmıştır. Pandemi öncesinde Avrupalı turistlerin üçte biri İtalya, Fransa ve İspanya'ya seyahat etmektedir ve dolayısıyla üç ülkenin Covid-19 virüsünden en çok etkilenen ülkelerin başında geliyor olması bir tesadüf değildir. Sonuç olarak pandemi Dünya'nın en önemli turistik bölgesi olan Avrupa'yı vurmuştur (Oğuz vd. 2021).

2019 yılında 89,4 milyon turist ağırlayarak Dünya'nın en çok turist çeken ülkesi olan Fransa'da Capital Dergisi'nde; Covid-19 salgını nedeniyle turizm sektörünün harap durumda olduğu belirtilmiştir. Ayrıca 2020 yılında Fransa'da yurtiçi turizm gelirlerinde 29 milyar Euro (-% 48) ve uluslararası turistlerden elde edilen gelirlerde 32 milyar Euro (-% 52) gelir kaybı olduğu, turizm sektöründeki toplam kaybın 61 milyar Euro olduğu belirtilmiştir (capital.fr, 2021).

İspanya'da yapılan bir araştırmada ise şu değerlendirmelerde bulunulmuştur; " 2019 yılında 83,8 milyon turist ağırlayarak kendi rekorunu kıran İspanya'yı Covid-19 Pandemisi nedeniyle 2020 yılında % 77,3 lük düşüşle 18,9 milyon turist ziyaret ettiği saptanmıştır. Madrid, Endülüs, Katalonya ve Balear Adaları'nda düşüş diğer bölgelere göre daha fazla oldu. Bölge bazında en çok etkilenen bölge olan Balear takımadalarında, bir önceki yıla göre % 87'yi aşan kayıp yaşanmıştır" (Ana M. Lopez, www.statista.com, 2021).

Pandeminin Yunan turizmi üzerindeki etkisi ise; 2019'un aynı dönemine kıyasla yılın ilk dokuz ayında turizm gelirlerinde %78 oranında düşüş olduğu, 2020 yılının ilk on ayında, Yunan havalimanlarında uluslararası hava trafiğinde %72'lik bir düşüş meydana geldiği belirlenmiştir. Yunanistan'da turizm sezonunun geleneksel zirvesi olan Temmuz-Eylül döneminde, konaklama sektörünün doluluk oranı 2019 yılının aynı döneminde ayda ortalama %71 iken 2020 yılında %23 ile %30 arasında gerçekleşmiştir (Tasos Losidifis, ey.com, 2021).

Çek Cumhuriyeti'nde yapılan turizm araştırmasına göre; doğrudan kısıtlamaların kırsal turizmi çok az etkilediği, 2020 yaz sezonunda yerli turistlerin kırsal destinasyonlarda konaklama ve diğer turizm hizmetlerine ilginin arttığı, 2020'nin ilk yarısında yerli turistlerin otellerde geceleme sayısının %20 artarken dış turizmdeki düşüş nedeniyle toplam geceleme sayısının %37 azaldığı ve Covid-19 nedeniyle 246.000 turizm çalışanın işini kaybetme riski ile karşı karşıya kaldığı değerlendirilmiştir (Vaishar ve Stastna, 2020: 1-5).

Asya kıtasının önemli turizm merkezlerinden biri olan Hindistan'da pandeminin turizm ve otelcilik sektörü üzerindeki etkileri ile ilgili yapılan bir değerlendirmeye göre sektörde krizin yüksek işsizlik oranları ile ciddiyetini korumaya devam ettiği, turizm ve otelcilikte potansiyel iş

kaybının 38 milyon olarak tahmin edildiği ve bu kaybın sektördeki işgücünün yüzde 70'i olduğuna değinilmiştir. Hindistan'da yıllık yaklaşık 17 milyar ABD doları turizm gelir kaybı olacağı tahmin edilmektedir (S. Anil Radhakrishnan, thehindu.com, 2021).

Tayvan'da 2020 yılında yapılan çalışmaya göre; *Covid-19* pandemisi nedeniyle hizmet sektörleri içinde en fazla turizm ve yiyecek-içecek sektörlerinin etkilendiği belirtilmiştir. 2020 yılının ilk 6 ayında yabancı turist sayısının 2019 yılına göre %75 oranında azaldığı, otellerde oda gelirlerinde % 42,1 azalış ve yiyecek-içecek gelirlerinde %25,7 azalma olduğu saptanmıştır (Kuo, 2020: 117).

Pakistan'da ise 2020 yılında yapılan bir çalışmaya göre, Pakistan'da turizmi iyileştirmek için 2011 yılından itibaren zincir oteller, parklar, arkeolojik siteler gibi turizm yatırımlarına 90 milyar ABD Dolarından fazla para harcanıp iç turizmin canlandığı, uluslararası turizmin yeniden başladığı fakat *Covid-19* pandemisinden sonra turizm sektöründe yıllık kaybın 20,18 milyar ABD Dolarına denk geldiği, bu durumun da 2011-2019 yılları arasında sektöre yapılan yatırımların kayıp olarak değerlendirilmesine neden olduğu bildirilmiştir (Rukh vd. 2020: 601-611).

Sri Lanka turizmi için yapılan bir çalışmada şu değerlendirmelerde bulunulmuştur; "Sri Lanka bir turizm ülkesi olduğu için ülke gelişimi büyük ölçüde turizm endüstrisine ve hizmet sektörüne bağlıdır. 2019 yılında seyahat ve turizmin GSYH'ye Katkısı % 12,5, GSYİH büyüme oranına katkısı % 11,4'tür. Mart 2020 tahminlerine göre Sri Lanka için turizm gelirindeki düşüş 107 milyon ABD Doları ile 319 milyon ABD Doları arasında değişebileceği ifade edilmiştir (Ranasinghe vd., 2020: 1-19).

Diğer bir Asya ülkesi ve virüsün çıkış merkezi, Çin Halk Cumhuriyeti'nde pandeminin turizm sektörü üzerindeki etkisine yönelik yapılan çalışmada; 2020 yılının tamamında iç turizm gelirinin bir önceki yıla göre % 20,6 azalacağı tahmin edilmektedir. Ayrıca Çin'de turizmin altın haftası olarak değerlendirilen Bahar Şenliği'nde *Covid-19* salgını etkisini en sert biçimde göstermiştir. Turizm ve otelcilik endüstrisinin operatörleri çok büyük bir kayıp yaşamıştır. Bahar Şenliği sırasında *Covid-19* nedeniyle Çin genelinde 5109 konaklama tesisinde 1,23 milyar Çin Yuanı kaybına neden olmuştur. Çalışmada krizlere yanıt verme yeteneği düşük olan küçük ve orta ölçekli işletmelerin iflas riskiyle önemli ölçüde tehdit altında olduğu belirtilmiştir (Chen vd. 2020: 1-8).

Kanada Yerli Turizm Birliği (ITAC) tarafından *Covid-19* pandemisinin yerli turizme olan etkisini değerlendirmek için yaptığı araştırmada; Kanada'da 2019 yılında yaklaşık 41.153 yerli turizm işçisinin istihdam edildiği, pandeminin etkisi ile 32.000 çalışanın işsiz kaldığı belirtilmiştir. 2018'de 133 yerli turizm işletmesi varken pandemiden sonra bu sayı 64 olmuştur. 2020'de *Covid-19*'un yerli turizme etkilerininin 280 milyon dolarlık bir kayıp olacağı ön görülmüştür. Kanada'daki 800 turizm işletmesinin *Covid-19* nedeniyle muhtemelen kapılarını kapatmak zorunda kalabileceği de değerlendirilmiştir (Swaikoski, 2020: 311-314).

Koronavirüs'ün Türkiye Turizm Sektörü Üzerindeki Etkileri

Turizm ülkemizin temel geçim kaynağıdır ve ekonomi açısından oldukça önemli bir sektördür. Türkiye, dört mevsim turist çekebilecek destinasyonları ile Dünya'da en çok ziyaret edilen ülkeler arasında yer almaktadır. *Koronavirüs* yayılımına karşı alınan tedbirler neticesinde ülkemize geç giriş yapmış olsa da 11 Mart 2020'de tespit edilen ilk vakadan sonra vaka sayıları ve buna bağlı ölüm sayıları hızla artmıştır.

Koronavirüs'ün Türkiye'de nasıl yayıldığına ilişkin haberler incelendiğinde; "İzmir ve İstanbul'a Avrupa'dan gelen misafirlerden, Anadolu'ya umreden dönen vatandaşlardan, Doğu ve Güneydoğu Bölgelerine büyük şehirlerden gelen ziyaretçiler ile Irak ve İran ile temastan, Akdeniz Bölgesi'ne Avrupa'dan gelen bireylerden ve diğer şehirlerden, Karadeniz Bölgesi'ne ise Avrupa'dan gelen misafirlerden ve büyük şehirlerden taşındığı" tespitinde bulunulmuştur (Posta, 2021).

Ülke içinde uygulanan sokağa çıkma, iller arası seyahat ve 18 yaş altı ile 65 yaş üstü gruplara uygulanan yasaklar ile virüsün bulaşma hızı yavaşlatılmaya çalışılmıştır. Risk grupları ve taşıyıcı olabileceği değerlendirilen grupların temasını en aza indirmek için tedbirler alınmıştır. Mart, Nisan ve Mayıs aylarında yasaklar devam etmekle birlikte 1 Haziran tarihinden itibaren "Kontrolü Sosyal Hayat" dönemi ile birlikte yeni bir döneme geçiş yapılmıştır. Bu dönemde maske, mesafe ve temizlik kurallarına riayet ederek virüsten korunmanın mümkün olacağı belirtilmiştir. Yasakların esnetilmesi ile önce iç turizm hareketliliği başlamış, ardından ülke sınırları yavaş yavaş açılmış ve uluslararası uçuşlar başlatılmıştır.

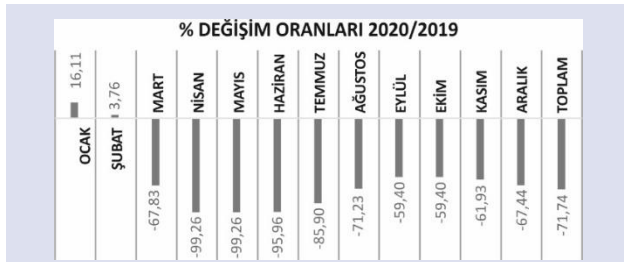
Bununla birlikte tüketicilerin tatil satın alma sürecinde davranış ve tutumları ekonomik, sosyal ve psikolojik etmenlere bağlıdır. Planlanan tatilin süresi, amacı, bütçesi, konsepti, destinasyonu gibi birçok ölçüt değerlendirilse de pandemi döneminde farklı bir durum ortaya çıkmaktadır. Özellikle insanların yaşam ve sağlıklarına ilişkin kaygı ve endişeleri bu süreçte daha belirleyici bir durum olmaktadır. Bu sebeple pandemi koşullarına dikkate edilerek tüketicilerin tatillerine ilişkin konaklama tesisi ve tesisin çevresi ile ilişkili tedbirler önem arz etmektedir. Zira tatillerinin büyük bir kısmını tesisten faydalanarak geçirecek olan tüketicilerin *Covid-19* tedbirlerini önemsemesi rasyonel bir davranıştır (Demir vd., 2021: 83-94). Bu bağlamda konaklama işletmelerinin pandemi döneminde pandemi şartlarına uygun hizmet vermesi, özellikle temizlik ve mesafe kurallarını uygulayabilmesi oldukça önemli olmuştur. Bu kapsamda Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın konaklama ve yeme-içme tesisleri için belirlemiş olduğu ölçütler göz önünde tutularak temizlik, sağlığa uygunluk ve hijyen açısından yapılan denetime uygunluk sonucunda tesislere Güvenli Turizm Sertifikası verilmiştir. Bununla birlikte bu süreçte birçok yiyecek-içecek işletmecisi, sosyal mesafe, hijyen ve sanitasyonla ilgili maliyetler nedeniyle işletme maliyetlerinin daha da arttığını belirtmektedir. Bu nedenle, bu kriz sırasında ayakta kalmak, turizm endüstrisi için daha da zorlaşmıştır (Jaipuria vd. 2020: 5-17).

Türkiye 2018 yılı genel değerlendirmede Dünya’da en çok turist ağırlayan 6. Ülke (45,8 milyon turist, uluslararası turizm gelirinde ise 15. Sırada (25,2 milyar dolar) bulunmaktadır. Türkiye 2019 yılında ise 51,8 milyon turist ağırlamış, 34,5 milyar dolar turizm geliri elde etmiştir (ktb.gov.tr). Türkiye’nin turizmde 2020 yılı hedefi 58 milyon

Şekil 2. 2019-2020 yıllarında yabancı ziyaretçilerin aylara göre dağılımı (Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2020a)

Figure 2. Distribution of foreign visitors by months in 2019-2020 (Ministry of Culture and Tourism, 2020a)

Şekil 3. 2019-2020 yıllarında yabancı ziyaretçilerin değişim oranı (Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2020b)

Figure 3. Exchange rate of foreign visitors in 2019-2020 (Ministry of Culture and Tourism, 2020b)

Şekil 2 ve şekil 3’te Kültür ve Turizm Bakanlığı’ndan alınan resmi turizm istatistiklerinde Türkiye’yi ziyaret eden yabancı ziyaretçi sayısında oldukça büyük düşüş görülmüştür. 2019 yılında toplam ziyaretçi sayısı 51.860.042 iken, 2020 yılında 15.826.266 turist Ülkemizi ziyaret etmiştir. 2019 yılına oranla 2020 yılında %71,74 lük bir düşüş kaydedilmiştir. Turizm gelirlerine bakıldığında ise 2019 yılında 34.5 milyar Amerikan Doları turizm geliri elde eden Türkiye, 2020 yılında Covid-19 pandemisi nedeniyle sektörde çok sert bir düşüş yaşanmış, 12 milyar Amerikan Doları turizm geliri elde edilmiştir. Turizm sektöründen elde edilen gelirden 2019 yılına oranla 2020 yılında % 65,1 oranında düşüş meydana gelmiştir (Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2020b).

TURSAB (Türkiye Seyahat Acentaları Birliği)’in 2020 yılı raporuna göre ise; Dünya’da uçak filosunun üçte ikisi park edilmiş, 18 havayolu iflas etmiştir. 2019 yılında 42 milyar Dolarlık büyüklüğe ulaşan kruvaziyer sektöründe %100’e yakın kayıp yaşanmış, elde edilen gelirin tamamına yakını kayıp durumundadır. Kongre ve bilimsel etkinliklerde ise sektörde çalışan 26 milyon kişi olumsuz etkilenmiş, etkinliklerin %87’si iptal edilmiştir. Seyahat acentaları ve tur

turist ağırlamak ve 41 milyar dolar turizm geliri elde etmek iken pandemi nedeniyle hedeflerin çok altında bir yıl geçirilmiştir (Turizm Günlüğü, 2021).

Kültür ve Turizm Bakanlığı’ndan elde edilen veriler Türkiye’nin 2020 yılında turizm açısından oldukça zorlu bir yıl geçirdiğini göstermiştir (Grafik 2 ve Grafik 3). Operatörleri sektörünün 2020 yılında kayıp oranı %73 olarak ön görülmüştür (Türkiye Seyahat Acentaları Birliği, 2021).

Salgın hastalıklar nedeniyle meydana gelen kriz ortamında salgın hastalığın ortaya çıktığı ve yayıldığı ülkelerin sahip olduğu destinasyon imajının da olumsuz etkilendiğinden bahsedilebilir. Bu doğrultuda sağlık nedeniyle meydana gelen kriz sonrasında turistlere doğru mesajlar gönderilerek sarsılan imaj düzeltilmeye çalışılır. Tayvan’ın SARS salgını akabinde yaptığı girişimler sonunda 2005 yılında ilk defa 3 milyonun üstünde turist ağırlaması bu duruma örnek olarak gösterilebilir (Çeti ve Ünlüoğlu, 2019: 109-128).

Sonuç ve Değerlendirme

Olumsuz gelir etkileri sadece doğrudan turizm sektöründe çalışanlar için değil, onunla etkileşimde bulunan birçok sektöre zarar verebilecek etkiye sahiptir. Turizm endüstrisinin genellikle düşük gelire sahip işgücü için mevsimlik bir gelir kaynağı olduğu unutulmamalıdır. Bu kapsamda, pandemi döneminde turizm üzerindeki olumsuz etkileri aynı zamanda gelir dengesizliklerini ağırlaştırabilir ve sosyal eşitliğe zarar verebilir (Li vd. 2020: 1-14).

Covid-19 pandemi sürecinin turizm sektörüne etkisi değerlendirildiğinde en çok ekonomik etkisinden bahsedilebilir. Turizm sezonunun geç başlaması, bazı ülkeler ile karşılıklı uçuşların açılmaması, yurt dışı uçuşların geç açılması, otellerin açılmaması, açılan otellere talep olmaması, kalabalık otellerin turistlere güven vermemesi gibi nedenlerle turizm hareketliliği önemli ölçüde azalmıştır. Yeme içme sektörü, havacılık, ulaşım, bilişim, kruvaziyer sektörleri, turizm acenteleri, seyahat operatörleri, inşaat sektörü benzeri turizmde doğrudan ve dolaylı etkilenen sektörler de ekonomik olarak darboğaza girmiştir. Ülke ekonomisine, istihdamına ve gelişimine katkısı düşünüldüğünde önemi bir kez daha ortaya çıkan turizmin toparlanabilirliğinin sağlanması için sektörel destek gerekmektedir.

Sektör temsilcileri tarafından sektörün sorunları analiz edilmeli, tahmin ve raporlarla desteklenerek; teşvikler, personel ödeme desteği, kredilerde faiz indirimi ve öteleme, vergi indirimleri gibi kolaylıkların devamının sağlanması gerekmektedir. Özellikle Muğla, Aydın, Antalya, İzmir gibi turizmde en fazla gelir ve istihdam sağlayan şehirlere krizi atlatalmaları için öncelik verilmelidir. Öte yandan Turizm sektörü çalışanlarının sezon başlamadan aşılması ve Dünya’da bunu uygulayan ilk ülkenin Türkiye olması (cumhuriyet.com) hem personeller hem de potansiyel turistler için güvenli bir ortam imajı oluşturmuştur.

Covid-19 pandemisi hali hazırda devam ederken turizm sektöründe teması en aza indirmek için servis yapan robotlar, yüksek ateşi algılayan dijital kameralar, yapay zekâ ile ortamda oluşan yoğunluğu değerlendirip uyarabilen sistemler artık daha popüler hale gelmiştir. Ayrıca teknoloji,

Covid-19 ile mücadelede turizm ile ekonomiyi yeniden canlandırmaya yönelik çözümlerin merkezinde yer almaktadır. Mobil izleme uygulamaları, robotize yapay zeka ile temassız hizmet sunumu, dijital sağlık pasaportları ve kimlik kontrolleri, sosyal mesafe ve kalabalık kontrol teknolojileri, hızlı ve gerçek zamanlı karar vermek için veri kullanımı, mal ve malzeme teslim eden, kamusal alanları dezenfekte ve sterilize eden, vücut ısısını ölçen, güvenlik sağlayan insansı robotlar gibi teknolojiler *Covid-19* ile mücadelede turizm sektörü için çözüm olarak görülmektedir (Zuboff, 2015: 75-89).

Covid-19 pandemisinde kalabalık ortamlarda seyahat ve konaklama yapmak istemeyenler için alternatif turizm türleri cazip gelmeye başlamıştır. Karavan turizmi, yat kiralama, villa kiralama, kampçılık, yayla turizmi gibi turizm türlerine talep artmıştır. Türkiye dört mevsimin aynı anda yaşanabildiği gölleri, yaylaları, eşsiz koyları ile tüm turizm türlerine olan talebi karşılayabilecek kapasitede ve güzellikte bir ülkedir. Pandemi döneminde özellikle kıyı turizminde çekinceleri olan iç ve dış turistler için alternatif turizm türleri ile ilgili çalışmalar yapılabilir ve sektör için yeni kapılar açılabilir. Böylece Koronavirüs salgınının turizm sektörü üzerindeki olumsuz etkileri en aza indirilerek özel de sektörün genel de ise ülke ekonomisinin nefes alması sağlanabilir.

Extended Summary

A pneumonia of unknown cause from Wuhan, China was first received from the World Health Organization Country Office in China on 31 December 2019. The first person to become ill due to coronavirus was detected on December 12, 2019 in Hubei Province, China. Due to the Corona virus, which emerged in the last months of 2019 and spread to all continents of the world, 219 million people were infected with the virus and 4.55 million people died. Due to the Corona virus (*Covid-19*) disease, which spread from China to the world and was declared a pandemic by the World Health Organization on March 11, 2020 travel bans, border closures, national and international partial quarantines, tourism in March-May 2020 their movements have come to a standstill. This situation, International tourism records It was rated as the worst crisis since its inception. In our country, there is no detailed study in which the effects of this crisis in the sector on the world and Turkish economy are evaluated together. In this study; during the 2019-2020 pandemic Its effects on the tourism sector in Turkey and in the world have been analyzed. With document analysis method, "Pandemic", "Turkey", "World", "Tourism" titles data were obtained using. As a result of the research; Coronavirus in the World millions of workers are unemployed and caused a major crisis in the tourism sector detected. In Turkey, 74% in the number of tourists in 2020 compared to 2019 at the rate of, It has been determined that there is a 65.1% decrease in tourism income. In 2020, overnight arrivals worldwide decreased by 74%. This decrease means 1 billion tourist activity. The Travel and Tourism industry suffered a huge loss of 4.5 trillion USD in 2020. Also tourism since many

sectors that are in direct or indirect contact with the sector are also closed, some employees had to take unpaid leave, some employees short work allowance was paid. The impact of the crisis on tourism is very difficult for the country's economy it caused him to spend years.

Tourism is the main source of livelihood of our country and is a very important sector in terms of economy. Turkey is one of the most visited countries in the world with its destinations that can attract tourists dec all seasons. Although it entered our country late as a result of the measures taken against the spread of coronavirus, the number of patients and the number of deaths associated with it increased rapidly after the first patient was identified on March 11, 2020.

While the Coronavirus Pandemic has led to the bankruptcy of the health system of many countries in the world, it has also caused sectors such as transportation, aviation and tourism to be negatively affected. In addition, national and international sports organizations, competitions, congresses, fairs with significant tourism potential have been postponed or canceled due to the pandemic. This has caused losses that cannot be ignored for the tourism sector and even shake the sector radically. The World Tourism Organization has predicted that it will take up to 5 years for tourism to return to its former state after the pandemic.

As a result of the literature research, there are many studies evaluating the impact of the *Covid-19* pandemic on the tourism sector in our country and in the world. In this study, the effects of the *Covid-19* pandemic in the 2019-2020 period on the world's important tourism centers and tourism in Turkey will be evaluated. For this purpose, 2020 reports and evaluations of the World Tourism Organization and other international institutions are included.

Kaynaklar

- Ala'a, A., ve Albattat, A. (2019). "Current Issue in Tourism: Disease Transmission As a Potential Risk For Travellers". Review of Integrative Business and Economics Research, 8(4), 103.
- Alaeddinoğlu, F. ve Rol, S. (2020). "Covid-19 Pandemisi ve Turizm Üzerindeki Etkileri", Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, S:233-258.
- Akbaba, M., Kurt, B. ve Nazlıcan, E. (2014). *Yeni Coronavirus Salgını: Mers-CoV. Türkiye Halk Sağlığı Dergisi*, 12(3): 382.
- Akkuş, M.S. (2020). "Koronavirüs ve Covid-19," Aksaray University Journal of Medical Sciences, 8-12.
- Arslan, İ., ve Karagül S. (2020). "Küresel Bir Tehdit (COVID-19 Salgını) ve Değişime Yolculuk" Üsküdar University Journal of Social Sciences, Issue: 10, 1-36.
- Beirman, D.(2003). *Restoring Tourism Destinations In Crisis*. Australia: Allen & Unwin, 21.
- Breban, R., Riou, J. ve Fontanet, A. (2013). "Interhuman Transmissibility Of Middle East Respiratory Syndrome Coronavirus: Estimation of Pandemic Risk". The Lancet, 382.
- Capital Fransa, 08.01.2021, La facture (très) salée du Covid-19 pour le tourisme en France, www.capital.fr, (URL: <https://www.capital.fr/economie-politique/la-facture-tres-salee-du-covid-19-pour-le-tourisme-en-france-1390369>) (Erişim Tarihi:11.03.2021).

- Chen, H., Huang, X. ve Li, Z. (2020). "A content analysis of Chinese news coverage on COVID-19 and tourism", *Current Issues in Tourism*, 25(2), 1-8.
- Chun-Chien, K. (2020). "COVID-19 in Taiwan: Economic Impacts and Lessons Learned", *Asian Economic Papers* 20:2, 106-124.
- Cumhuriyet Gazetesi, 13.04.2021, Turizm çalışanlarına aşılama başladı: "Dünyada örneği yok", www.cumhuriyet.com.tr, URL (<https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/turizm-calisanlarina-asilama-basladi-dunyada-ornegi-yok-1827828>) Erişim:31.06.2021).
- Çeti, B. ve Ünlüönen, K. (2019). "Salgın Hastalıklar Sebebiyle Oluşan Krizlerin Turizm Sektörü Üzerindeki Etkisinin Değerlendirilmesi", *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Turizm Fakültesi Dergisi*, Cilt: 22, Sayı: 2, 109-128.
- Çakır, P. ve Barakazı, M., (2020). "Koronavirüs Sürecinin Turizm Sektörüne Etkisi ve Salgına Karşı Alınan Tedbirler", *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt/Vol.: 20 - Sayı/No: 3 S:313-332.
- Demir, M., Günaydın, Y. ve Şen, Demir, Ş. (2020) "Koronavirüs (Covid-19) Salgınının Türkiye'de Turizm Üzerindeki Öncülleri, Etkileri ve Sonuçlarının Değerlendirilmesi", *International Journal of Social Sciences and Education Research*, 80-107.
- Demir, M., Şen Demir, Ş., Doğanay Ergenc, F., ve Dalgıç, A. (2021). "Covid-19 Sürecinde Tüketicilerin Otel Seçimini Etkileyen Faktörler", *International Journal of Social Sciences and Education Research*, 83-94.
- Ernst & Young Global Limited, Tasos Losifidis, 21.12.2020, Ο αντίκτυπος του COVID-19 στον ελληνικό τουρισμό, www.ey.com, (URL: https://www.ey.com/en_gr/covid-19/covid-19-s-impact-on-the-greek-tourism-sector/) (Erişim Tarihi:11.03.2021).
- Euronews Gazetesi, euronews2021a, 15.02.2021, Koronavirüs ile ilgili komplo teorileri nasıl yayıldı? İddialar neye dayandırılıyor?, tr.euronews.com, (URL: <https://tr.euronews.com/2021/02/15/koronavirus-ile-ilgili-komple-teorileri-nasil-yayildi-iddialar-neye-dayandiriliyor>) (Erişim Tarihi:31.03.2021).
- Euronews Gazetesi, euronews2021b, Mustafa Bag ve Gizem Sade, 04.05.2020, Dünya da Covid-19: İlk 4 ayında neler yaşandı? Salgının seyri ne durumda?, tr.euronews.com, (URL: <https://tr.euronews.com/2020/05/04/dunyada-covid-19-salg-n-n-ilk-100-gununde-yasananlar-ilk-nerede-ortaya-c-kt-nas-l-yay-ld>), (Erişim Tarihi:01.04.2021).
- Gössling, S., Scott, D. ve Hall, M., (2020) "Pandemics, Tourism and Global Change: a Rapid Assessment of COVID-19". *Journal of Sustainable Tourism*, 29(1):1-20.
- International Air Transport Association, (URL: <https://www.iata.org/en/iata-repository/publications/economic-reports/air-passenger-monthly-analysis--december-2020/>) (Erişim Tarihi:10.03.2021).
- Jaipuria, S., Ratri, P. ve Pritee, R. (2020) "Impact of Covid-19 on Tourism Industry in India", *Tourism Recreation Research*, 5-17.
- Karagöz, Y., (2019) "Bilimsel Araştırma Teknikleri ve Yayın Etiği", *Nobel Yayınevi*, Ankara, S:955.
- Kıvılcım, B., (2020) "Covid-19 (Yeni Koronavirüs) Salgınının Turizm Sektörüne Muhtemel Etkileri", *USOBED Uluslararası Batı Karadeniz Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, 4(1): 17-27.
- Kültür ve Turizm Bakanlığı 2020a, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yatırım ve İşletmeler Genel Müdürlüğü, (Erişim Tarihi: 11.03.2021), (URL: <https://yigm.ktb.gov.tr/TR-201116/turizm-gelirleri-ve-giderleri.html>).
- Kültür ve Turizm Bakanlığı 2020b, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yatırım ve İşletmeler Genel Müdürlüğü, (Erişim Tarihi:03.03.2021), (URL: <https://yigm.ktb.gov.tr/TR-9851/turizm-istatistikleri.html>).
- Li, S., Park, J. ve Song, H. (2020). "Social Costs Of Tourism During The Covid-19 Pandemic". *Annals of Tourism Research*. 84: 1-12.
- Oğuz, B., Gordon, G. ve Cruz, H.H., Strateko Ekonomik Araştırma ve Danışmanlık (URL:http://www.strateko.com/pdf/COVID_19_un_Turizm_s_ektorune_etkileri.pdf) (Erişim Tarihi:09.03.2021).
- Page, S., Yeoman, I., Munro, C., Connell, J., ve Walker, L. (2006). "A Case Study Of Best Practice—Visit Scotland's Prepared Response To An Influenza Pandemic". *Tourism Management*, 27(3) :361–393.
- Posta Gazetesi, 03.04.2020, Coronavirüs Türkiye'de nasıl yayıldı?, www.posta.com.tr, (Erişim Tarihi:01.04.2021). (URL: <https://www.posta.com.tr/corona-virus-turkiyede-nasil-yayildi-haber-fotograf-2247439-3>).
- Ranasinghe, R., Damunupola, A., Wijesundara, S., Karunarathna, C., Nawarathna, D., Gamage, S., Ranaweera, A. ve Idroos, A. (2020). "Tourism After Corona: Impacts Of Covid-19 Pandemic And Way Forward For Tourism, Hotel And Mice Industry In Sri Lanka", *Department of Tourism Studies, Faculty of Management, Uva Wellasa University*, 1-19.
- Rothe, C., Schunk, M. ve Sothmann, P. (2020). "Transmission of 2019-nCoV Infection from an Asymptomatic Contact in Germany". *N Engl J Med*. 382:970.
- Rukh, L., Khan, F., and Nafees, M. (2020). "A Review of the Possible Economic Impact of Coronavirus on Tourism Industry of Pakistan", *Gaziantep Universty Journal Of Social Siences*, 601-611.
- Sağlık Bakanlığı, 2020, COVID-19 Bilgilendirme Platformu, (Erişim:30.03.2021), (URL: <https://covid19bilgi.saglik.gov.tr/tr>).
- Sönmez, S. (1998). "Tourism, Terrorism, and Political Instability". *Annals of Tourism Research*, 25(2), 416-456.
- Statista İstatistik ve Analiz, Ana M. Lopez, 05.07.2021, Year-on-year drop of international tourists due to the coronavirus in the most popular holiday regions of Spain in 2020, www.statista.com (URL: <https://www.statista.com/statistics/1119708/covid-19-drop-of-tourists-foreign-in-the-regions-more-tourist-in-spain/> Yazar: Ana M. LOPEZ/ Erişim Tarihi:25.06.2021).
- Swaikoski, D., (2020). "Leisure in The Time Of Coronavirus: Indigenous Tourism in Canada And The Impacts Of Covid-19", *World Leisure Journal*, 311-314.
- The Hindu, S. Anil Radhakrishnan, 11.04.2020, COVID-19 | Post-pandemic, India's tourism sector stares at 70% job loss, www.thehindu.com, (URL: <https://www.thehindu.com/news/national/kerala/coronavirus-tourism-sector-stares-at-70-job-loss/article31310234.ece/>) (Erişim Tarihi:09.03.2021).
- Til, A., (2020). "Yeni Koronavirüs Hastalığı (Covid-19) Hakkında Bilinmesi Gerekenler", *Göller Bölgesi Aylık Ekonomi ve Kültür Dergisi*, Cilt:8, Sayı:85, 53-57.
- Turizm Günlüğü, 11.07.2020, Turizmin en zor yılı 2020, www.turizmgunlugu.com, (URL: <https://www.turizmgunlugu.com/2020/07/11/turizmin-en-zor-yili->) (Erişim Tarihi:03.03.2021).
- Türkmen, S. ve Saatçı, G. (2019). "Dünya Basınında Türkiye Turizmi İle İlgili Yer Alan Haberlerin Değerlendirilmesi". *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*. 7(20):72-84.
- Türkiye Seyahat Acentaları Birliği, 2020, COVID-19 Sürecinde Türkiye ve Dünya Turizmi Değerlendirmesi, (URL: <https://www.tursab.org.tr/e-dergi?pdf=/assets/assets/uploads/arastirmalar/covid-19-surecinde-turkiye-ve-dunya-turizmi.pdf>) (Erişim Tarihi: 02.04.2021).

- World Health Organization, 2020, (Erişim Tarihi:20.02.2021),(URL:https://www.who.int/health-topics/coronavirus#tab=tab_1).
- World Health Organization Eastern Mediterranean Regional Office, 2020, (Erişim Tarihi:25.04.2021), (URL: <http://www.emro.who.int/pandemic-epidemic-diseases/mers-cov/mers-situation-update-june-2019.html> "Epidemicandpandemic-pronediseases MERS").
- World Tourism Organization 2020a, (Erişim Tarihi:30.03.2021), (URL: <https://www.unwto.org-UNWTO 2020 Turizm Barometresi>).
- World Tourism Organization 2020b, (Erişim Tarihi: 02.03.2021), (URL: <https://www.unwto.org/news/2020-worst-year-in-tourism-history-with-1-billion-fewer-international-arrivals>).
- World Tourism Organization 2020c, (Erişim Tarihi: 28.02.2021), (URL: <https://www.unwto.org/news/unwto-launches-a-call-for-action-for-tourisms-covid-19-mitigation-and-recovery>).
- World Tourism Organization 2020d, (Erişim Tarihi: 28.02.2021), (URL: <https://www.unwto.org/news/covid-19-international-tourist-numbers-could-fall-60-80-in-2020>).
- World Tourism Organization 2020e, (Erişim Tarihi: 01.03.2021), (URL: <https://www.unwto.org/news/impact-of-covid-19-on-global-tourism-made-clear-as-unwto-counts-the-cost-of-standstill>).
- World Tourism Organization 2020f, (Erişim Tarihi: 01.03.2021), (URL: <https://www.unwto.org/news/international-tourist-numbers-down-65-in-first-half-of-2020-unwto-reports>).
- World Tourism Organization 2020g, (Erişim Tarihi: 02.03.2021), (URL: <https://www.unwto.org/news/international-tourism-down-70-as-travel-restrictions-impact-all-regions>).
- World Tourism Organization 2020h, (Erişim Tarihi: 01.03.2021), (URL: <https://www.unwto.org/taxonomy/term/347>).
- World Travel and Tourism Council,2020, (Erişim Tarihi:25.03.2021), (URL: <https://wtcc.org/News-Article/Global-TandT-sector-suffered-a-loss-of-almost-USA-trillion-in-2020>).
- Vaishar, A. ve Štátná, M. (2020). "COVID-19 Salgınının Çekya'da Kırsal Turizm Üzerindeki Etkisi Ön Hususlar", Current Issues In Tourism, 1-5.
- Zeydan İ. ve Gürbüz A.,(2020), "21.Yüzyıldaki Pandemiler ve Turizm Sektörüne Etkileri"3. International Economics,Business And Social Sciences Congress, 126-132.
- Zuboff, S. (2015). "Big Other: Surveillance Capitalism and The Prospects of an Information Civilization". Journal of Information Technology, 75-89